

L'encís dels clàssics

FRANCESC FOGUET

TEATRE

Maquiavel, *Clicia*. Traducció de Jordi Ferrer Gràcia. Premi Josep M. de Sagarra 1998. Presentació de Jordi Galceran. *Col·lecció Popular de Teatre Clàssic Universal*, 57. Institut del Teatre. Barcelona, 2000.

El *Príncep*, una de les obres cabdals de Maquiavel, ha estat considerada un manifest polític que recull de manera lúcida i atrevida el llegat del pensament renaixentista. El *príncep nou* maquiavellista és l'element aglutinant d'un projecte d'estat nacional absolut, encarregat d'instaurar una monarquia forta i cohesionada, segons un model que possibilita el desenvolupament ampli de la burgesia com a força socioeconòmica. La visió creativa de l'home capaç de situar-se per damunt dels poders metafísics s'acompanya d'una percepció clara de la vulgaritat col·lectiva dels humans i d'una concepció negativa de les seves potencialitats ètiques (tan sols la necessitat els fa ser bons). Maquiavel creu més convenient, en conseqüència, cercar la "veritat efectiva de les coses" que no pas "la idea imaginària" que se'n pugui fer. Per això té més en consideració la utilitat pràctica de l'objectiu immediat que es vol aconseguir: si aquest és bo, el mitjà també ho és.

D'acord amb les lleis naturals, la condició humana és, segons Maquiavel,

ingrata, voluble, àvida, falsa i indolent, i, per tant, no permet observar plenament totes les qualitats tingudes per bones. Cal que l'home nou, com el príncep nou, sigui prou prudent, doncs, per amagar la deshonra d'aquells vicis que li farien perdre l'estat, sense preocupar-se en excés per l'estretor de la moral tradicional, sinó per una nova virtut més oberta i flexible que es basa en la intel·ligència, en la decisió útil per al fi perseguit. I és que l'extrema simplicitat dels humans, la seva supeditació a les necessitats més prementors, els converteix en éssers que es deixen endur fàcilment per l'engany, la simulació i l'aparença.

La lectura contemporània de *Clicia* a la llum d'*El Príncep* permet d'adonar-se que el realisme i la modernitat amb què enfoca les seves tesis polítiques al manifest maquiavellista per excel·lència no difereixen pas gaire dels plantejaments ideològics de la seva obra teatral. *Clicia* presenta, com ja havia fet Plaute a *Casina*, el cas de Nicòmac, un burgès florentí, que pren la

tutela d'una noia jove, de nom Clícia, la qual, quan es fa gran, és objecte del seu desig, en rivalitat declarada amb Cleandre, el seu propi fill. La pugna entre Nicòmac i Cleandre per guanyar-se Clícia i la intercessió decidida de Sofrònia, la muller del primer i la mare del segon, engega tot l'embolic dramàtic. Sofrònia, com a defensora virtuosa de l'interès i l'honestat familiar, aguanta l'assetjament de la noia, apaga el foc dels dos enamorats, el jove ardent i el vell viciós, i se les enginya perquè, a desgrat que la Fortuna li és adversa, el seu marit no pugui reeixir en el desig pervers que l'enfolleix, i el seu fill sàpiga tenir la paciència suficient per atenuar el furor juvenil.

El pròleg de *Clicia*, al millor estil dels clàssics llatins, comenta el manlleu antic de la història i l'adaptació que n'ha fet a la realitat de la Florència coetània, com també rasona la intenció de la comèdia de divertir els espectadors i d'ajudar-los a conèixer la condició humana. Si vol fer riure, la comèdia ha de representar, amb el llenguatge que els correspon i el to de farsa que els pertoca, "persones ximples, malèvols o enamorades". La tesi

de la comèdia, insinuada en les cançons que inicien la peça i clouen els actes, té en Nicòmac un exemple de la perversitat d'un home vell i en Sofrònia un clar exponent del triomf de la utilitat pràctica. L'objectiu de Sofrònia és salvar la casa de la ruïna i tornar la raó a Nicòmac, atès que d'ençà que el seu marit s'ha enderiat per la noia tots els negocis han anat de mal borràs. Els mòbils de Sofrònia no són estrictament morals, sinó utilitaris: el fi d'evitar la ruïna familiar i l'escàndol social justifica els mitjans que emprà, amb subtilitat, per guanyar l'envit a Nicòmac i, de passada, escarmentar-lo de valent, tot donant una lliçó també al seu fill Cleandre.

APLICANT CONEIXEMENTS CLÀSSICS

Tot i que no és tan coneguda com *La mandràgora*, la història de la qual és esmentada d'esquiltlentes per Nicòmac, *Clicia* fa palesa l'aplicació dels coneixements dramaturgics dels clàssics, i el model que ofería la creació de personatges al *Decameró* de Boccaccio, per a bastir una nova visió ètica que s'inspira en una realitat circumdant en què la burgesia esdevé la classe hegemònica. El triomf d'aquesta nova ètica, que és teatralment molt més efectiu a *La mandràgora*, queda una mica atenuat a *Clicia* per l'absència a escena de l'objecte de desig —que no hi té ni veu ni vot— i per la rellevància que hi pren Sofrònia, com a valedora de l'honestat burgesa. Malgrat tot, la comèdia maquiavèlica concerta amb veritable mestria el desig de plaure amb el d'al·lisonar i té, als ulls d'avui, l'encís dels clàssics grecollatins reescrits des de la frescor i la malícia renaixentistes.

Maquiavel, autor de 'Clicia'

El franquisme i Catalunya

XAVIER FILELLA

ASSAIG

Carles Santacana, *El franquisme i els catalans. Els informes del Consejo Nacional del Movimiento (1962-1971)*. Editorial Afers. Catarroja-Barcelona-Palma, 2000.

Els documents que es presenten en aquest llibre corresponen a diverses sessions del Consejo Nacional del Movimiento que van tractar sobre la qüestió catalana al llarg dels anys seixanta i setanta. Els textos corresponen a dos moments políticament ben diferents i permeten copsar l'evolució ideològica i estratègica del règim franquista. Els primers, datats l'octubre del 1961, coincideixen amb una certa represa del catalanisme que, si bé

de manera ben reduïda, reapareixia en la vida pública; la resta de documents, datats els anys 1971 i el 1973, pertanyen a un moment ben diferent, quan el règim ja defallia i els moviments d'oposició havien guanyat en consistència. A través de les pàgines d'*El franquisme i els catalans*, Carles Santacana, professor d'història contemporània a la Universitat de Barcelona, ens mostra que més enllà de la retòrica oficial del franquisme hi va haver un seguit de discussions que, cal subratllar-ho, es van produir al si d'un organisme oficial sobre la política que calia seguir respecte a Catalunya. És important fer notar la rellevància d'aquests informes, fins ara ben poc referenciats, pel fet que no eren publicats en cap diari de sessions i eren reservats als alts càrrecs del Movimiento. Recuperant-los, Santacana ens permet constatar les diferents percep-

cions que existien entre la classe política franquista sobre el sentit de l'espanyolitat de Catalunya i sobre la conveniència de reconèixer o no un fet regional català. El gruix del llibre l'ocupa la descripció d'aquests documents i l'anàlisi del corresponent marc polític, encara que també es presenta, a manera d'annex documental, la reproducció íntegra dels textos més significatius.

CANVIS NOTABLES

Els deu anys de diferència que hi ha entre els documents que ha estudiat Santacana permeten evidenciar els canvis notables que es van produir en el si del règim, que, malgrat mantenir en tot moment el discurs de la unitat d'Espanya, va passar de gairebé no voler sentir parlar de realitats regionals a discutir sobre formes de descentralització. Amb tot, els informes del Consejo Nacional

del Movimiento de l'any 1961 permeten constatar, tal com indica Santacana, la distància entre el que es va tractar i el que es podia dir públicament. L'objectiu de la ponència era conèixer la realitat catalana en un sentit ben ampli, sense defugir els aspectes que podien resultar més conflictius. Entre els participants hi va haver diversos catalans, entre els quals Miquel Mateu Pla, Carlos Trias, Fontana Tarrats, Santiago Udina Martorell i Martí de Riquer. En aquestes sessions es va tractar sobre la contradicció existent entre el potencial econòmic català i el seu migrat pes polític en el conjunt espanyol, l'elevat grau d'integració dels immigrants en la societat catalana, la necessitat de desvincular la qüestió lingüística de la política o l'oportunitat d'engegar una política d'atracció al règim dels intel·lectuals catalanistes. El document final implicava el reconeixement d'un problema català vist com el resultat de la insuficient funció integradora per part de l'Estat. Tanmateix, malgrat que es reconeixia l'existència d'unes peculiaritats catalanes, no es considerava oportuna la institucionalització de la regió com a entitat administrativa.

RÈGIM FRAGMENTAT

La situació política a inicis dels anys setanta tenia poc a veure amb la de deu anys abans, quan

el règim encara era ben sencer. Carles Santacana remarca en el seu llibre els significatius canvis que es van produir en les posicions del Consejo Nacional del Movimiento. D'entrada, es reconeixia que la qüestió no era d'ordre públic, sinó que necessitava solucions polítiques i, en aquest sentit, es pretenia fonamentar una nova estratègia basada en missatges més constructius i intel·ligents. Es posava èmfasi que una visió excessivament unitarista d'Espanya havia significat que totes les manifestacions regionals de tipus cultural fossin identificades com a separatistes. L'informe, d'altra banda, qualificava la descentralització com un element d'integració política, de manera que no semblava indefugible adoptar alguna forma d'institucionalització regional. De mica en mica guanyava pes un cert evolucionisme franquista que, anys després, es concretaria en la proposta del Consejo General de Cataluña impulsada pel president del govern espanyol Adolfo Suárez i pel president de la Diputació de Barcelona Joan Antoni Samaranch. Es constata així el fracàs del projecte ideològic franquista i es posaven, tot mantenint la idea d'unitat d'Espanya, unes noves bases per combatre amb descentralització i regionalisme el catalanisme.